

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Demján Adalbert

EGY PÉLDÁZAT KOMPOZÍCIÓJÁNAK VÁLTOZÁSAI A RÉGI MAGYAR BIBLIAFORDÍTÁSOKBAN (A TÉKOZLÓ FIÚ PÉLDÁZATÁN BEMUTATVA)

DE Bölcsészettudományi Kar
2008

I. Az értekezés célja, a téma körülhatárolása

A Bibliának magyar nyelven a középkortól kezdve napjainkig számos fordítása született. Ennek következtében a nyelvtudomány s főként a történeti nyelvészet mindig nagy érdeklődéssel fordult a bibliafordítások felé, hiszen mind szinkrón, mind diakrón szempontból kiváló forrásanyagul szolgálhatnak a kutatáshoz.

Dolgozatomban az Újszövetség egyik legismertebb parabolájának, A tékozló fiú példázatának régi magyar fordításait vettem górcső alá, s ezek nyelvi anyagán végeztem vizsgálódásokat. A konkrét szövegek a következő munkákból származnak: a Müncheneri Kódex (M.) és az Érsekújvári Kódex (É), a Jordánszky-kódex (J.); Pesti Gábor (P.), Sylvester János (S.) és Félegyházi Tamás (F.) Új Testamentumai; Heltai Gáspár (H.), Károlyi Gáspár (Kr.), Káldi György (Kd.) és Komáromi Csipkés György (Cs.) szentírásfordításai; Torkos András (T.) lutheránus fordítása, valamint Medgyesi Pál (Md.) töredékszövege. A nyelvi folyamatokat, melyek a vizsgált korszak szövegeiben megmutatkoztak, tágabb időintervallumban kívántam megfigyelni és bemutatni, ezért részlegesen későbbi magyar szövegekre is kitekintettem. A nyelvi mozgások mai végpontjának érzékeltetésére a legújabb katolikus és protestáns fordításokat vontam be a kutatásba. Az átmeneti időszakba pedig a Vizsolyi Biblia és a Káldi-féle szöveg revíziói és javított kiadásai révén nyertem bepillantást.

Az értekezés fő célja az volt, hogy a példázat kiválasztott magyar fordításainak keretei között a nyelvben és a nyelvhasználatban zajló változási, állandósulási folyamatokat a szövegek részletes elemzése útján feltárja, s e folyamatokra lehetőség szerint magyarázatot adjon. A kitűzött cél elérése érdekében több feladat elvégzését tartottam szükségesnek: a) a fordításoknak az eredeti – görög és latin – szöveggel illetve egymással való alapos összevetését; b) a vizsgálatba bevont szövegek által reprezentált nyelvállapot feltárását; c) a nyelv különböző szintjein megmutatkozó, főként a párhuzamosan létező variánsok által jelzett, változási lehetőségek regisztrálását, és ezek esetleges realizálódásának kimutatását, sorsuk nyomon követését; d) a mozgások és változások kauzális, teleologikus, illetve külső és belső okainak keresését.

Az elemző rész előtt közzétettem a példázat teljes szövegét a legújabb katolikus fordításból, ezután versekre bontott formában közöltem a parabola textusát az összes vizsgált forrásnyelvi munkából és magyar fordításból.

II. Az alkalmazott módszerek, munkamenet

A munka elvégzésére során alkalmazott eljárások és módszerek kiválasztását elsődlegesen a célkitűzések, illetve az elemzés keretei befolyásolták. Vezérfonalul ezek okán a szövegösszefüggést (szöveg-összefüggőséget, kohéziót) választottam, mely alkalmasnak mutatkozott arra, hogy a példázatszövegek felszínén megjelenő különféle nyelvi elemek, jelenségek vizsgálatának kellően tág keretet biztosítson. Disszertációmban konkrétan ennek eszközeit elemeztem tehát, feltárva egyrészt viszonyukat a forrásszövegek megfelelő eszközeihez, másrészt kimutatva és magyarázva az idők során lezajlott mozgásokat, változásokat, állandósulásokat. Az egyes eszközök textológiai alapú analízise mellett azonban gyakorta kerítettem sort fonetikai, morfológiai, lexikológiai és szintaktikai szintű elemzésre.

A kohéziós eszközök vizsgálatában kétféle módszert alkalmaztam: a szinkron jellegű elemzéseknél a Petőfi S. János és munkatársai által kidolgozott eljárásokat használtam, amiket az Officina Textologica köteteiben ismertettek, a történeti analízisnél pedig elsősorban Károly Sándorék módszereit vettem alapul (1995: 759–834).

A szövegösszefüggés feltárásának műveletsora megegyezett Petőfi S. János mintatanulmányáéval (1998: 8–19). Első lépésként az egyes szövegeket szövegmondatokra bontottam. A második fázisban minden szövegmondatot kiegészítettem zárójelbe tett és kurzívan szedett verbális kifejezésekkel, melyek a mondatok verbális környezetéből és/vagy a világra vonatkozó ismereteinkből származnak. Ezután a szövegmondatok egyes referenciális egységeit koreferenciaindexekkel láttam el. Utolsó lépésként egy táblázat által még inkább áttekinthetővé tettem a korreferáló elemek előfordulásait. Mivel a kutatás fő iránya a történeti vizsgálat volt, az előbbi lépések a mellékletben kaptak helyet, de eredményeik alapul szolgáltak a további feladatok elvégzéséhez.

A diakrón jellegű vizsgálat esetében az összehasonlítás egyik iránya az volt, hogy a görög és a latin forrásszöveg antecedenseihez (referenciális egységeihez) és korreferens elemeihez hozzátársítottam az egyes fordítások megoldásait. Ezután a kapott eredmények alapján megpróbáltam megragadni a jellemző tendenciákat, legyen az azonosság, vagy különbözőség, illetve igyekeztem felfedni a változási irányokat. Az anyag feldolgozása táblázatos formában történt. Az egyes referenciális egységeknél a stílus változatosságának jellemzésére is sort kerítettem. A stílus ökonómiájáról szintén szó ejtettem.

III. A feldolgozás eredményei

Munkám legfontosabb hozadékának elsősorban azt tartom, hogy eddig talán a legátfogóbb nyelvi elemzését adja a vizsgált példázat korai magyar fordításainak. Ezen belül számos egyéb eredménye is van, melyek közül alább néhányat külön bemutatok, felsorolok.

Az értekezés **A szövegösszefüggés megvalósulása a szövegekben** c. elemző részében részletes összevetését adtam a forrásnyelvi és célnyelvi kohéziós eszközöknek, mely által betekintés nyerhető azokba a fordítástechnikai eljárásokba, fordítói átváltási műveletekbe, transzformációkba, amelyeket a példázatszöveg átültetésekor alkalmaztak fordítóink. A táblázatokból és az azokat követő elemzésekből szembetűnővé válnak: egyrészt azok a kölcsönös megfelelések, amelyek a szövegösszefüggést biztosító konkrét eszközök, eszközfajták között fennálltak, és esetleg ma is fennállnak, görög–magyar, latin–magyar viszonylatban; másrészt azok a pontok (a vastagon szedett elemek), ahol eltérés van az eredeti és magyar szövegek között, vagyis, ahol transzformációt végeztek a fordítók; harmadrészt az időben lezajló mozgások, váltakozások, változások és rögzülések ugyancsak követhetőek lesznek. A fentieket egy példán illusztrálnám, az anaforikus szerepű személyes névmási birtokos jelzők esetén.

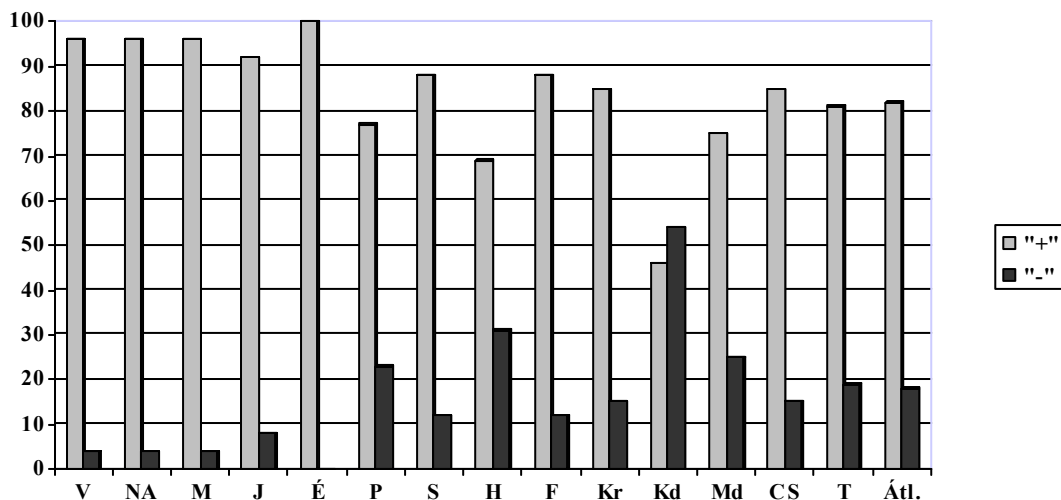
A példázat latin és a görög szövegében – ezen nyelvek természetéből, típusából adódóan – a birtoklás analitikus kifejezésével (birtokos névmást, vagy ilyen szerepű személyes névmást tartalmazó szerkezettel) a meglehetősen gyakran találkozhatunk. Az alábbi táblázatban világosan elkülönül az a kétféle mód, ahogyan ezeket az idegen elemeket magyarra fordították: explicit vagy implicit névmással váltva át a görög/latin névmásokat.

1.2. Az ifjabbik fiú (i03)

	Vulgata	Káldi	Nestle–Aland	KomáromiBibl..
Ref. egység:	<i>duos filios</i> ¹¹	<i>két fia</i> ¹¹	<i>δύο υιούς</i> ¹¹	<i>két fia</i> ¹¹
SZÓMASOK:				
- névmás birtokos jelzőként:	<i>substantiam suam</i> ^{13, 30} <i>ventrem suum</i> ¹⁶ <i>patris mei</i> ¹⁷ <i>ad patrem meum</i> ¹⁸ <i>ad patrem suum</i> ²⁰ <i>pater ipsius</i> ²⁰ <i>supra collum eius</i> ²⁰ <i>in manum eius</i> ²² <i>in pedes (eius)</i> ²²	<i>az x xrxk/égét</i> ^{13,30} – – <i>az én atyámhoz</i> ¹⁸ – <i>az x attya</i> ²⁰ – – –	<i>Οὐσίαν αὐτοῦ</i> ¹³ , (<i>την κοιλίαν αὐτοῦ</i> ¹⁶) <i>πατρός μου</i> ¹⁷ <i>πατέρα μου</i> ¹⁸ <i>πατέρα αὐτοῦ</i> ²⁰ <i>πατήρ αὐτοῦ</i> ²⁰ <i>ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ</i> ²⁰ <i>χεῖρα αὐτοῦ</i> ²²	<i>az ő jószágát</i> ¹³ <i>az ő haját</i> ¹⁶ <i>az én atyámnak</i> ¹⁷ <i>az én atyámhoz</i> ¹⁸ <i>az ő atyához</i> ²⁰ <i>az ő attya</i> ²⁰ <i>az ő nyakára</i> ²⁰ <i>az ő kezébe</i> ²²
- ø névmás birtokos jelzői funkcióban:	<i>patri</i> ¹² <i>ventrem suum</i> ¹⁶ <i>pater</i> ^{12,18,21} , <i>patris mei</i> ¹⁷ <i>ad patrem suum</i> ²⁰ <i>collum eius</i> ²⁰ <i>pater ipsius</i> ²⁰ , <i>pater</i> ²⁸ <i>in manum eius</i> ²² <i>in pedes</i> ²²	<i>az ø attyának</i> ¹² <i>a' ø hasát</i> ¹⁶ <i>az ø atyám</i> ^{12,17,18, 21} <i>az ø attyához</i> ²⁰ <i>a' ø nyakára</i> ²⁰ <i>az ø attya</i> ^{22, 28} <i>a' ø kezébe</i> ²² <i>a' ø lábaiba</i> ²²	<i>Τῶ πατρί</i> ¹² <i>Πάτερ</i> ^{12, 18,21} <i>Τοῦς πόδας</i> ²²	<i>az ø attyának</i> ¹² <i>ø atyám</i> ^{12, 18, 21} <i>ø lábaiba</i> ²²

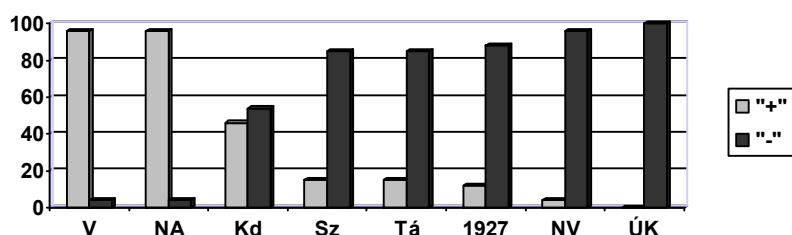
Az elemzés során kiderült, hogy előbbi inkább a korai szövegekre (a kódexekre) jellemző, az utóbbi pedig a későbbiekre (pl. Heltai és Káldi munkájára). Ugyanakkor az is jól látható volt, hogy az egész korszakra általában véve az explicit forma túlsúlya jellemző, az implicit fokozatos terjedése mellett. Az alábbi ábra ezt kiválóan érzékelteti.

A névmás meglétének (+) és hiányának (-) arányait ábrázoló grafikon

Mіндеzen tendenciák háttérben tényezők sokasága állhatott: a latin nyelv tekintélye, a szöveg szakrális jellege, a literátusi gyakorlat, a szöveghagyomány stb. A két megoldás a 16. század közepétől kezdődően nagyobb fokú ingadozást, váltakozást mutatott, ami egy változási folyamat jele volt. A folyamat a korszakunk utáni szövegek tanúsága szerint az implicit forma majdnem kizárólagos alkalmazása felé irányult, amit a következő ábra is egyértelműen igazol.

A Káldi-revíziók százalékarányait összehasonlító ábra

A folyamat mögött szintén több tényező állhatott: a latin és magyar nyelv egymáshoz viszonyított presztízsének változása, a szöveghez való viszony módosulása, az élő nyelvhasználat befolyásának növekedése stb.

Az értekezés számos helyen rámutatott arra, hogy a bibliafordítások kutatásánál a forrásszöveg pontos azonosítása, felkutatása alapvető fontosságú, még akkor is, ha ez nem

mindig könnyű. Éppen ezért igyekeztem a lehető legkörültekintőbben feltárni és felkutatni az egyes szövegek eredetijét, s így végül felhasználtam többféle görög és latin kritikai szövegkiadást, és egyéb szövegeket: Erasmus görög és latin szövegét, a textus receptust, a Vulgata Clementinát stb. Tudniillik elég gyakran az utalás eszközének kiválasztása megoszlott a forrásszövegtől függően. A 12. versben például a latinban az apára $\emptyset$ névmási alany utalt, a görögben viszont testes névmás: $\emptyset$ divisit $\sim$ ó $\rightarrow$ a latin megoldását követi a MünchK.: „ $\emptyset$ |g oçta”; a JordK.: „ $\emptyset$ el oztha”; az ÉrsK.: „ $\emptyset$ meg ozta”; PestiNTest.: „ $\emptyset$ meg oÅta”, Káldi: „ $\emptyset$ el-ofztá”, a görög után megy viszont HeltUT.: „Az kedig meg ofzta”; KárBibl.: „az, meg ofzta”; MedgyesiPréd.: „a’ megofztá”. Ugyanezt tapasztalhatjuk sokszor az időszervezés eszközeinél. A 18. és 20. versben a *felkel* szó esetében például a görög szöveg egy-egy igenévvel fejezi ki az előidejűséget, a latin viszont az időbeli egymásutániségot előbb kapcsolatos mellérendelő mondatokkal, később egy participium és ige párosításával fejezi ki. Ennélfogva a szó grammatikai formája a görögre visszamenő szövegekben általában igenév, a latinból fordítottakban pedig előbb ige majd igenév: FélegyháziUT.: *Felkeluen*¹⁸, *felkeluen*²⁰; KárBibl.: *Fel keluén*¹⁸, *Fel keluén*²⁰; Torkos: ÚT.: *Felkelvén*¹⁸, *felkelvén*²⁰; illetve MünchK.: *felkèlec*¹⁸, *fèl kèluē*²⁰; PestiNTest.: *fel kelek*¹⁸, *fel kelwen*²⁰; Káldi: *fel-kelek*¹⁸, *fel-kelevén*²⁰.

A disszertáció több vonatkozásban kitért a literátusi gyakorlatból származó hatásra is. A latin szövegek századokon át való fordítása során kikristályosodott grammatikai megfelelések, sablonok oly mértékben beleívódtak az írástudó réteg tudatába, hogy fordításaik során szinte automatikusan alkalmazták ezeket. E praxis befolyása a példázat magyar szövegeiben leginkább az igeidők, főként a múlt idők, a consecutio temporumnak megfelelő igemódhasználat, az igenevek átváltása, valamint egyes szinonimapárok magyarítása terén mutatkozott meg. Az igeidők vizsgálatánál világosan kitűnik, hogy a latin igeidőknek megfeleltetett magyar alakok azokban a szövegekben is rendre megjelentek, amelyek elsődlegesen valamely görög forrásra mentek vissza: legyen az elbeszélő múlt, vagy *-t* jeles múlt, vagy éppen $\emptyset$ +*vala* forma. A latin összetett mondatok egyes fajtáinál érvényesülő consecutio temporum szabály, ugyanezen mondatok magyar megfelelőiben sajátos igemódhasználatot generált, amely átterjedt a görög forrású textusokra is, de olykor-olykor ott is megjelent, ahol az a latin szöveg azt nem is indokolta, azaz a gyakori használat önállósította a sablont. Ennek ékes példája a 13. vers, ahol az igeneves szerkezetek mondatszintre emelése időhatározói mellékmondat által történt, s az így kialakított mondat igéje szinte kivétel nélkül a consecutio temporum szabályának megfelelő alakot kapott, mintha egy coniunctivusban levő igét magyarítana. Hasonlóan alakult a 30. vers fordítása Károlyiéknál. A latin a mellékmondat igéje itt act. praesens perfectumban van (*venit*³⁰),

a görögben pedig aoristos ind.-ban ($\eta\lambda\theta\varepsilon\nu^{30}$), Károlyiék viszont úgy fordítottak, mintha ez is con. praeteritum perfectumban lenne *meg i%tt vólna*³⁰. Ez a megoldás szintén a consecutio temporum szabályára emlékeztet, csak hogy mindezt a forrásoktól függetlenül alakították így: „*Minec vtánna* pedig ez te fiad *meg i%tt vólna*, ki minden te marhádat az paráznackal k%lt%tte el, *meg %letted %* néki amaz hizlalt tulkot”. Ami a szinonimapárokat illeti, náluk a formulává válás a korai időszakban általános jelenség lehetett. Ennek következményeit az általam vizsgált szövegben leginkább az *epulari [laetari] autem et gaudere* példáján lehet nyomon követni, ahol is nagyon korán megjelent az a magyar szó pár – *örül (örvend)* és *vigad* –, amely aztán szinte kizárólagosan uralta a magyar munkákat, függetlenül attól, hogy milyen forrásra mentek vissza.

Az egyes elemek analízise közben arra szintén számos bizonyítékot véltem felfedezni, hogy a szöveghagyomány erősen képes befolyásolni a későbbi időkben született fordításokat. Ez megmutatkozott mind általában véve – a példázat szövegének szóbeli/írásbeli hagyományozódásaként –, mind konkrétan, bizonyos szövegek tradíciójaként. Az előbbire a legjellemzőbb példa a tékozlás fogalmának átültetése lehet. A fogalommal a forrásszövegekben három alkalommal, három különböző szó által megjelenítve találkozunk (Lk 15,13.14.30): $\delta\iota\epsilon\sigma\kappa\omicron\rho\pi\iota\sigma\epsilon\nu^{13}$, $\delta\alpha\pi\alpha\nu\eta\sigma\alpha\nu\tau\omicron\varsigma^{14}$, $\kappa\alpha\tau\alpha\phi\alpha\gamma\acute{\omega}\nu^{30} \sim \textit{dissipavit}^{13}$, $\textit{consummasset}^{14}$, $\textit{devoravit}^{30}$. Első megjelenésekor, a 13. versben, a fogalom szinte végig a *tékozol* szóval lett lefordítva. Ugyanakkor a vizsgálataim alapján látható, hogy a fordítóknak korábban is és ma is lett volna más választása. A korszakbeli latin-magyar ekvivalenciaviszonyok a *dissipo* szó kapcsán ugyanis azt mutatják, hogy akár a latin szó magyar megfeleltetési szokásait nézzük (*dissipo = elhányom, elszéllesztem, pusztítom*, olykor *tékozlom*; vö. MA., PPB.), akár a *tékozol* szó latin forrásnyelvi megfelelőit (Gl. *tékozlás, tékozlom = prodigalitas, dissipare, abligurio, devastatio*, PestiNom. *tékozló = prodigus, decoctor, discintus, largus*, MA. *eltékozlom = prodigo, disperdo*, PPB. *eltékozlom = dilapido, disperdo, abligurio*), nincs szoros kötöttség a *dissipo* és *tékozlom* között, a fordítók tehát elvben többféle szinonim lehetőség közül választhattak volna. A görög alapszó szintén többféle lehetőséget kínál az átváltásra: *szétszór, elszéleszt, széthány, eltékozol*. Az, hogy mégis szinte kivétel nélkül a *tékozol* szót használták véleményem szerint a példázat szövegében és elnevezésében tapasztalható többszázados hagyománynak tudható be.

Más jellegű, de hasonlóan szoros hagyományozódás alakult ki bizonyos, a későbbi korokban nagy tekintélynek örvendő fordításokhoz kötődően. Ilyen leginkább a Vízolyi Biblia volt, valamint Káldi György fordítása. Ezen szövegek hatása számos helyen talán tényszerűen is igazolható. A szóhasználat terén például a *moslék* nagyfokú elterjedésének

háttérben a Vizsolyi Biblia hatása is valószínűsíthető. De kapcsolatot vélhetünk felfedezni a személyes névmási birtokos jelzők explicit és implicit formáinak megoszlása, vagy a nagyon jelentős szavak szinonimáinak megoszlása és a tekintélyes bibliák hagyománya között. A legerőteljesebben e bibliák természetesen a saját revideált kiadásukat befolyásolták, melyekben minden modernizálás mellett nagy gonddal ügyeltek arra, hogy azok ódonszerűsége és bibliai zamata a lehető legteljesebben megőrződjék. E jelenség igazolására a dolgozat számos adatot szolgáltat.

A disszertációban mindezek mellett kiterjedt szóhasználati elemzések mutatják be, milyen sokrétű tényezők befolyásolták az egyes fordítókat az elvben szabad szóválasztás során. Részletes elemzés tárgya volt a névmások, névelők, kötőszók, idő- és térjelölő elemek használata és a velük kapcsolatos folyamatok. Az átláthatóságot, a követhetőséget táblázatok és grafikonok segítik.

Az összegző részben végül számba vettem mindazokat a tényezőket, amelyek hatással lehettek az egyes fordítói döntésekre: a fordítói elv, a nyelvek közti különbség, a szöveghagyomány, a fordítói gyakorlat, a megelőző fordítások ismerete, a felekezeti hovatartozás, a célközönség, a fordítandó szöveg szakrális jellege, a fordítói képességek, jártasságok, stb.

Irodalom

1. Gl. = Berrár Jolán–Károly Sándor (szerk.) 1984. *Régi magyar glosszárium*. Budapest.
2. Károly Sándor 1995. Szöveggrammatika. In: *A magyar nyelv történet nyelvtana. II./2. A kései ómagyar kor*. Benkő Lóránd (főszerk). Budapest. 789–834.
3. MA. = Szenci Molnár Albert. *Dictionarium Latinoungaricum*. Nürnberg, 1604. Közzéteszi: Imre Mihály–Köszeghy Péter. Budapest, 1990.
4. *Officina Textologica* 1.(1997), 2. (1998). Petőfi S. János (főszerk). Debrecen.
5. Petőfi S. János 1998. Koreferenciális elemek és koreferenciarelációk. In: Petőfi S. János (főszerk): *Koreferáló elemek – koreferenciarelációk. Officina textologica 2.* Debrecen. 8–19.
6. PestiNom = Pesti Gábor. *Nomenclatura sex linguarum...* Bécs, 1538. Hasonmás kiadás: Budapest, 1922.
7. PPB. = Pápai Páriz Ferenc. *Dictionarium Latino-Hungaricum [...] locupelatum intentione ac labore Petri Bod. I–II.* Cibinii, 1767. Hasonmás kiadás: Budapest, 1995.

IV. Az értekezés szerzőjének a témához kapcsolódó publikációi

1. Félegyházi Tamás és Komáromi Csipkés György bibliafordításának kapcsolatáról. *Magyar Nyelv*, 2003. 69-70.
2. A latin és görög igenevek fordításáról régi bibliai szövegeinkben. *Magyar Nyelvjárások XLI*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének évkönyve. Szerk.: Hoffmann István – Kis Tamás. Debrecen, 2003. 83–92.
3. A latin és görög igenevek fordításáról régi bibliai szövegeinkben. (másodközlés) *Tanulmányok a magyar egyházi nyelv története köréből*. Szerk.: A. Molnár Ferenc – M. Nagy Ilona. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. Debrecen, 2003. 89-101.
4. Egy bibliai reália átváltásának a magyar fordításokban mutatkozó gyakorlatáról. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis*. Nova Series Tom. XXXII. Sectio linguistica hungarica. Szerk.: Zimányi Árpád. Eger, 2005. 159–168.
5. Az időviszonyítás szövegkohéziós eszközei a Tékozló fiú példázatában. *Irodalmi és nyelvi kölcsönhatások az integráció folyamatában. – Literárne a jazykové interakcie v procese integrácie*. Főszerk.: Alabán Ferenc. Banská Bystrica, 2005. 253–9.
6. Preklad isteje biblickej reálie v maďarských bibliách. *Analytické sondy do textu 2*. UMB. Filologická fakulta. Katedra slovakistiky. Banská Bystrica, 2006. 86–91.
7. A szentjánoskenyér megfeleltetései régi bibliafordításainkban. *Irodalmi Szemle*. 2006. 9: 67–75.
8. Az igekötők időviszonyító szerepe a Tékozló fiú példázatának korai fordításaiban. *Kontext – Filológia – Kultúra*. Katedra hungaristiky FiF. UMB – Eszterházy Károly Főiskola, Magyar Nyelvészeti Tanszék. Banská Bystrica – Eger, 2006. 289–297.
9. A névmási birtokos jelzős szerkezetek megjelenése a Tékozló fiú példázatának régi magyar fordításaiban. *LingDok 6. Nyelvész-doktoranduszok dolgozatai*. Szerk.: Sinkovics Balázs. SZTE, Nyelvtudományi Doktori Iskola. JATEPress, Szeged, 2007. 11–28.
10. A térjelölés eszközei a Tékozló fiú példázatának szövegében. *Szemiotika és tipológia (A komplex jelek kutatása) Semiotica Agriensis 4*. Szerk.: Balázs Géza – H. Varga Gyula. Magyar Szemiotikai Társaság. Líceum Kiadó, Eger, 2007. 109–115